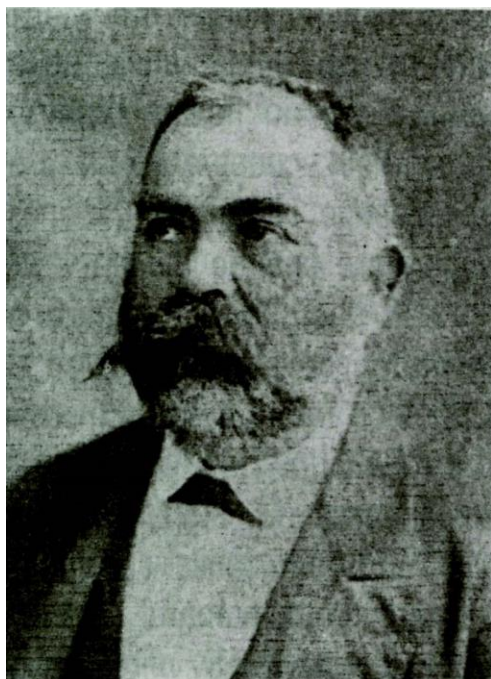


Ioan Bușiția - Figură luminoasă a învățământului românesc din Maramureș

Vasile Paul

Deși statutele „Asociației pentru cultura poporului român” din Maramureș n-au fost aprobate de guvern decât abia în anul 1868, activitatea cultural-politică a „Asociației” și-a început-o imediat după înființarea „Preparandei române” din Sighet.



Pentru ca „Preparandia” să-și poată îndeplini menirea de propagator al culturii românești, era nevoie de un dascăl român calificat, plin de inițiativă, inventivitate, pasiune pentru munca didactică, bine pregătit profesional, om cinstit și dârz, care să fie în stare să înfrunte greutățile vieții.

Asociațiunea a găsit acest om în persoana tânărului profesor Ioan Bușiția, profesor de științe naturale și agronomie.

Se naște în Cășeiu de Sus (azi, Cășeiu, din jud. Cluj) fostul județ Solnoc-Dobâca, la 26 iunie 1828 (Anuar 1894, p. 40), zi însemnată în familia harnicului țaran muncitor Dănilă Bușiția. În 1848, a terminat cursul de filozofie la Blaj, iar în 1854, Institutul pedagogic din Viena. Tot la Viena, a terminat și un curs special necesar învățătorilor pentru copiii deficienți senzoriali (surdo-muți) (Anuar 1894, p. 40). Între anii 1853-1861, este numit învățător în Seini, apoi la Abrud și, în continuare, îl găsim dociente primar la Școala districtuală din Lăpușu Unguresc (Anuar 1894, p. 40). Între

anii 1863-1869, funcționează la Institutul preparandial român din Sighetu Marmației.

Datorită faimei sale care se răspândește în tot Maramureșul, președintele „Asociațiunii pentru cultura poporului român” din Maramureș, comitele suprem, Iosif Man, cere aprobarea Ordenariatului diecezan al Gherlei pentru numirea lui Ioan Bușiția în calitate de profesor la Preparandie („Concordia” 1862).

„Noi marmațienii, adică noi maramureșenii, luând știrea că domnul Bușiția, fost profesor la școala națională din Lăpușu Unguresc, ar fi acel bărbat, care atât în organizarea Institutului nostru și în conducerea învățământului de mare folos ne-ar fi, drept aceea noi pe dânsul la catedra de profesor l-am și denumit. Și de cumva Măria-Ta cu domnul Bușiția și alte planuri ai, noi pe dânsul peste un an îl vom elibera din postul acesta, dar în prezent ne-ar fi dificil a ne procura un bărbat atât de apt pentru scopul nostru” (Bud 1906, p. 139-140).

Obținând aprobarea episcopiei de Gherla, președintele „Asociației”, Iosif Man, face cunoscută numirea lui Ioan Bușiția în fruntea școlii nou înființate, salariul convenit și avantajele materiale de care se va bucura în această funcție. „Stimatului domn Ioan Bușiția, profesor al școlilor normale din Lăpușul Unguresc.

Luând în demna considerațiune activitatea și abilitatea Domniei Tale până acuma pe terenul învățământului desfășurată, după ce noi avem lipsă de un profesore preparandialu în institutu nou înființatu pedagogic - alumnalu dein Sighetulu Marmației, pe Domnia Ta prin puterea acestora Te denumim la acestu postu profesurale pe lângă următoarele emoluminte:

Soluțiune anuale de 500 fl.v.a. în bani gata.

Gvarteriu naturalu liberu

Lemne focale 12 orgii pe anu. Pentru care vom pretinde de la Stimatu Domnia Ta, ca pe tinerii preparanzi ce ți-i încredințăm pentru educațiune, să-i înveți, să-i pregătești ca ieșind din institut să se poată aplica ca învățători comunali” (Bud 1906, p. 140).

Și nu se putea face alegere mai fericită decât acest dascăl; apostol în munca sa care a fost desemnat „să învețe tinerimea” „în științele cele ei de lipsă”.

Ioan Bușiția acceptă numirea și vine în Sighetu Marmației să-și pună toată ardoarea, toată puterea lui de muncă în slujba ridicării Maramureșului. Cei ce l-au desemnat cu încredere, n-au avut ce să regrete, căci modestul conducător al Preparandiei a împlinit o uriașă operă de culturalizare. Din dragoste față de profesiune, Ioan Bușiția muncea cu pasiune, cu avânt, pentru luminarea și educarea elevilor lui dragi.

Gavril Mihalyi îi scrie fiului, viitorul erarh, printre altele: „cu anul și-au început studiile 14 studenți supt învățătorul Bușiția, om brav din Lăpuș...” și mai departe: „de sub mâna lui mulți învățători lăudați au ieșit” (Bud 1906, p. 140).

Documentul, aflat la Academia – Secția Cluj – în fondul Mihalyi, ne dă și alte date concludente, după cum urmează: „Preparandia română din curtea lui Szegedi lângă Hotelul Nobilitației din Sighet”... și mai departe: „În fundul curial și larg unchiul tău ca conducătoriu vre a zidi o curte mare cu multe olate zidite din piatră și la capăt vre nu numai preparandial institut dar și alumnat să fie, de unde primi săracii cu puține spese să poată frecventa școlile gimnaziale și fund ca 15 mii florini le-a rezolvat poporul român și rutean și aceștia s-or primi în alumnat da nu la Preparandie care ar fi limpede română” (Mihalyi 483).

Deși avea greutăți materiale, căci salariul de la „Asociațiune” era mic și neregulat, Ioan Bușiția n-a așteptat răsplata oficialității pentru munca lui plină de abnegație pusă în slujba neamului său. Modestia lui merge până acolo încât în anul 1868, când este premiat de Ministerul Cultelor și Instrucțiunii „ca un profesor zelos”, refuză această distincție.

Își iubea elevii, știa să-i apropie, avea o atitudine caldă, atentă, delicată față de fiecare dintre ei. Se îngrijea ca un părinte atât de instrucția și educația elevilor săi, cât și de condițiile lor de trai, căci conducea cu pricepere de gospodar harnic internatul preparandiei.

Ioan Bușiția, profesor de desen liber și artistic de la Beiuș, fiul celui de la Sighet, avea și el aceleași aptitudini și însușiri intelectuale, artistice, morale, deosebite datorită cărora a adus o contribuție valoroasă în domeniul social-politic.

Bușiția era Omul, Dascălul și Prietenul.

Omul după exemplul căruia s-au modelat atâtea caractere frumoase, vrednice de numele de om. Dascălul, care cu devotament și stăruință, cu pricepere și râvnă, a sculptat „în materialul” ce i s-a încredințat, caractere de luptători în câmpul vieții și în tranșee ale neamului.

Prietenul, care a onorat cu prietenia lui pe atâția tineri, călăuzindu-i, îndrumându-i și însuflețindu-i cu vorba și pilda sa.

Preparandia nu era numai o școală pentru pregătirea învățătorilor, ci constituia, în același timp, un loc de întâlnire a intelectualității din județ, care savura cântecele, dansurile, poeziile executate de elevii lui Bușiția. „Erau și zile bune, când profesorul Bușiția lua cetera în mână și trăgea câte o horă mândră din Ardeal, de-ți era drag să-l ascuți; sau când poetul Simion Botizan ne delecta cu câte o poezie, noi preparanzii cu cântări frumoase naționale îi răspundeam” (Anale 1905, p. 18).

Iată ce se spune despre el în Analele Asociațiunii: „Bravul profesor Bușiția propunea cu tot zelul și deștepta pe tinerii veniți la preparandie nu numai din Maramureș, dar și din părțile sătmărene, Chioarului și sălăgene... profesorul deștept și bun a dat Maramureșului docenți capabili, apți și pătrunși de mărețelor chemare” (Bud 1906, p. 118).

Ioan Bușiția era făclia care împrăștia lumină în satele maramureșene pe care le cerceta cu ocazia vizitelor făcute absolvenților, când, pe lângă îndrumările pedagogice pe care le dădea, se interesa și de condițiile în care trăiau. Se străduia să facă din elevii lui oameni întregi, cu inițiativă în viață și disciplină în munca colectivă, cu voință și caracter, cetățeni buni și muncitori pricepuți.

În sărbători, cutreiera satele maramureșene, ținând țăranilor conferințe de popularizare a științei, dându-le sfaturi referitoare la muncă și deșteptându-le dragostea față de popor și de limbă.

Activitatea la catedră se ridică prin acest om la rangul de misiune. El preda materiile științifice și pedagogice; era director, administrator, maestru de muzică, de agricultură, pomicultură și apicultură. Nicio piedică nu l-a abătut din drumul său, nicio dificultate nu l-a îndepărtat de la datorie, greutățile materiale nu l-au cruțat, dar n-au reușit să-l descurajeze.

Profesorul Bușiția corespondează întru totul cerințelor formulate de marele nostru istoric N. Iorga: „Va trebui să avem învățători cu suflet părintesc, buni intelectuali și cu brațele deschise care să știe să învețe pe alții a ceti, a scrie, a-și iubi neamul, a-și servi țara, cele patru condiții pentru a fi un adevărat om, bun de ceva pe lume” (Învățătorul).

Profesorul Bușiția a posedat, în cel mai înalt grad, măiestria pedagogică atât de necesară în formarea generațiilor de elevi. Rezultatele muncii sale se concretizează în puține cuvinte: „Docenții ieșiți din această preparandie au fost floarea decenților” (Anale 1905, p. 18).

Profesorul Bușiția, pe lângă toate celelalte, se ocupa și de gospodăria internatului. Resursele materiale fiind limitate, s-a întâmplat câteodată că internatul a rămas fără alimente. În aceste ocazii, vicarul Mihail Pavel trimitea din Sat Slatină cartofi și legume sau dădea bani Internatului. Iar când și aceste surse se terminară, Bușiția, care era și un priceput meseriaș, repara ceasuri, puneă plăsele la cuțitele flăcăilor, repara lacăte și încuietori pentru a realiza ceva venit internatului.

În pregătirea viitorilor învățători s-a pus mare accent pe cunoștințele legate de dezvoltarea economică a gospodăriei țărănești, creșterea vitelor, albinărit etc. Școala avea un teren agricol de 15 iugăre, pe care se făceau lucrări practice de grădinărit, altoit, stupărit. Dascălii ieșiți din școala Asociațiunii au pus bazele pomiculturii în Maramureș, acest județ devenind cu timpul renumit în țară și peste hotare pentru producția sa de fructe.

Ioan Bușiția a corespondat cu Gheorghe Barițiu, care l-a influențat prin tot ce a făcut. Bușiția a avut contacte indirecte cu el încă de pe vremea când studia la Blaj, oraș în care învățase Barițiu și în care funcționase apoi ca profesor în 1835. Barițiu a fost un distins luptător al culturii românești din Transilvania (Brașov, Sibiu), om de școală, ziarist, organizator de instituții culturale. Pe aceleași coordonate, a pășit și Bușiția în Solnoc Dobâca (Lăpuș), Sătmar (Seini) și în vechiul Maramureș.

Trăind în aceeași epocă, Barițiu (1812-1892) și Bușiția (1828-1891), ambii au luptat împotriva asupririi social-economice și naționale a poporului român din acele părți ale patriei noastre. Din felul cum a luptat Bușiția pentru difuzarea culturii române în popor, se vede contactul de idei al acestuia cu Revoluția din 1848, pe care Bușiția o apucă la Blaj.

Din cele trei scrisori ale lui Bușiția către Barițiu (1) ne permitem să înțelegem că, după desființarea Preparandiei române din Sighet, Bușiția a mai stat la Școala Normală de stat din Sighet până în 1880.

Prima scrisoare este expediată din Sighet la data de 16 februarie 1880. În ea, Bușiția se plânge lui Barițiu de situația sa grea. „Cei de aici m-au acuzat de daco-român până m-au scos din post și m-au pus în disponibilitate pe un an întreg. Acum mă aflu fără servicii și aștept să fiu strămutat la vreo preparandie călinească unde iar o să fiu maltratat numai ca să abdic de bună voie”.

A doua scrisoare nu mai este expediată din Sighet, ci din Sárospatak, unul dintre cele mai renumite centre școlare maghiare și unde a predat pe vremuri și Komenski, la 3 iulie 1880. „Vă scriu din locul asilului aruncat de soartă, aruncătorii ticăloasă a marmașienilor care au rămas fără păstoriu”. Din scrisoarea reiese că Bușiția a acceptat postul de la Sárospatak ca profesor ordinar, unde s-a prezentat, scrie el, în 27 aprilie 1880. Finalul scrisorii arată frământările sale: „Săraca națiune română, mult te-am adoratu și departe am căzutu de tine. Cred că natura mea e în stare a suferi și mai mult și nu se degenerează”.

Ultima scrisoare este din 22 aprilie 1885, în care se plânge că nu primește „Observatorul”, ziar scos de Barițiu. „Mă doare foarte că aici în străinătate sunt lipsit de unica consolățiune de legătură românească, de „Observatorul” al cărui stimat lector sunt deja de cinci ani...Vă asigurăm că rămânem tot cei vechi, români suntem în putere și românul în veci nu pierе” (Bușiția).

Cele trei scrisori ale lui Bușiția către Barițiu se află în colecția Academiei R.S.R., Fondul Barițiu.

Scrisorile lui Bușiția către Barițiu ne ajută să cunoaștem tragedia vieții acestui luptător pentru o școală în limba poporului român din vechiul Maramureș.

Între cei merituosi care au publicat în revista lui Iosif Vulcan, trebuie amintit cu cinste și Ioan Bușiția. Credem că Bușiția l-a cunoscut pe Vulcan încă înainte de vestita Adunare generală a „Astrei”, care a avut loc în vara anului 1869, la Șomcuta Mare, festivitate la care îl întâlnim și pe Bușiția, ca reprezentant al vechiului Maramureș.

Cert este că, în acel an (1869), Bușiția publică în trei numere consecutive ale publicației „Familia” (nr. 11-14), un amplu reportaj despre „Țara Oașului”. Primul articol, intitulat „Tier a Oașului”, a fost

publicat în 23 martie 1869 și semnat de Ioan Bușiția. Călătoria pe care a făcut-o în Țara Oașului are funcții tonice pe care le-a exprimat atât de sensibil: „Frumoasă este natura în originalitatea sa, frumos e codru cu cântăreții săi locuitori, acompaniați de surâsul râului licitoriu printre pietrele cele mușchioase milenare, dar cine le admiră toate acestea? Cei ce le vede în toate zilele nu le află demne de o căutătură zâmbitoare, dar pentru aceea frumusețea naturii din cându în cându totuși își găsește admiratori”.

Intelectual, înarmat cu o cultura solidă de la Viena, privește atent totul: natura, oamenii, bogățiile etc. Trecând prin Negrești, prezicea târgului de atunci un viitor strălucit: „centrul românismului Țării Oașului ar fi Negrescu”, iar pentru viitorul cultural al Oașului, să se înființeze o școală normală. „Ce mare binefacere ar fi pentru Țara Oașului o școală normală bine organizată, ce prin conștelegere câtu de ușor s-ar putea realiza”. În ultimul articol din „Familia” (nr. 14) 1869, pag. 162, Bușiția descrie Prilogul, sat românesc evocat în poezia populară. Reportajele lui Bușiția din „Familia” atestă din plin omul talentat și iubitor de neam și datini.

Ioan Bușiția corespundează la „Concordia”. În numărul din 14 decembrie 1863, arată că, în 15 februarie, s-a ținut la Sighet un bal în favoarea „Preparandiei”, iar în numerele 25 și 104, din același an, scrie despre activitatea profesorului de limbă și literatură română, Teodor Roman, despre corul preparanzilor, despre sărbătorirea onomasticeii lui Andrei Mureșanu de către preparanzii sigheteni. Sub pseudonimul Dragu, Ioan Bușiția arată că, în 4 septembrie 1867, se va sărbători înfrângerea tătarilor din Borșa. În alt număr al publicației, relatează că, în 22 decembrie 1867, și-a început activitatea „Societatea de lectură pentru cultura poporului din Maramureș”.

Din publicația „Gutinel” din Baia-Mare aflăm că, după mutarea lui Ioan Bușiția la Sárospatak și revenirea lui acasă, în anul 1889, dascălii din „Reuniunea învățătorilor greco-catolici români din Maramureș”, adunați la Strâmtura, prin Dumitru Kiss, învățător român din Săliște, propun ca Ioan Bușiția să învețe preparanzii și docenții două săptămâni peste vară ca să știe împăia păsările pentru muzee și să scrie pentru școlile românești manualul „Istoria naturală”, precum și să dea indicații la întocmirea și activitatea bibliotecilor școlare sătești (Gutinel 1889).

Din cele trei scrisori ale lui Bușiția către Barițiu și din Anuarul Școlii normale pe anul 1894-1895, reiese că: „Între 1861-1869 Bușiția a fost profesor la Preparandia românească din Sighetu Marmației. Din 1 august 1870 până la 31 martie 1880, a fost profesor la Școala Normală de stat din Sighetu Marmației. Între 1880-1890, a funcționat la Școala preparandială din Sárospatak ca profesor ordinar. A murit în Sighetu Marmației, în anul 1891.

Alături de vicisitudinile vieții specifice timpului, locului și îndeletnicirii sale, Bușiția a trebuit să suporte și urmările necazurilor familiale. În 1863, a murit prima lui soție, Ana, născută Barbu. În 21 aprilie 1867, când nu împlinise nici 39 de ani, își pierde a doua soție, care, la 30 de ani, cade în urma unei paralizii și este înmormântată la Sighet. E vorba de Iuliana, născută Cupcea. Cronicarul articolului arată cum cele două fiice, Eugenia și Maria, o jelesc împreună cu alte rude: Maria cu Gheorghe Rațiu, protopop în Capnic, Rozalia cu Constantin Modlovan, cancelist în Dej, Ion Cupcea, notar în Ocna Dejului, Mihai Cupcea, jurist în Cluj, Luiza Cupcea din Sighet (Familia 17/67, p. 206).

Ioan Bușiția a avut trei copii: Ioan, o fată măritată, Oprișa, și Gheorghe. Ioan Bușiția, fiul cel mai mare, a absolvit Academia de Belle Arte de la Budapesta, devenind profesor de desen liber și artistic și a funcționat ca profesor la Liceul „Samuil Vălean”, din Beiuș. Ca și tatăl său din Sighet, a desfășurat o bogată activitate în folosul poporului român, nu în nordul țării, ci în partea de vest.

La concursul coral din 1906, la București, în fruntea unui cor bine organizat, a prezentat „Idealul de unire a Ardealului cu patria mamă”. Corul „Lyra”, care a repurtat succese formidabile, a organizat primul club turistic, „Ancora”, deci se consideră părintele turismului românesc pe acele meleaguri.

Memoria pământului românesc reține cu pietate și numele lui Ioan Bușiția și-l așază între fiii patriei noastre care au luptat pentru împlinirea unor țeluri, pe care și le-au pus în față neamului românesc strămoșii noștri și pe care au reușit să le realizeze în altă epocă și în alte dimensiuni.